

Vlaanderen
is erfgoed

Beschermingsdossier

Windmolen Ma Campagne in Wervik Monument (met overgangszone)

Agentschap
Onroerend
Erfgoed

Beschermingsdossier:

Windmolen Ma Campagne, Wervik, Kruisekestraat zonder nummer
– monument (met overgangszone)

INHOUDELIJK DOSSIER

Dossiernummer: 4.001/33029/103.1

Frank Becuwe

2/08/2023

INHOUDSTAFEL

1.	Beschrijvend gedeelte	4
1.1.	Situering	4
1.2.	Historisch overzicht	5
1.3.	Beschrijving met inbegrip van de erfgoedelementen en erfgoedkenmerken.....	6
1.4.	Fysieke toestand van het onroerend goed	8
2.	Evaluerend gedeelte	8
2.1.	Evaluatie van de erfgoedwaarden	8
2.1.1.	Historische waarde	8
2.1.2.	Industrieel-archeologische waarde	9
2.2.	Motivering van het type bescherming.....	9
2.2.1.	Motivering bescherming als monument	9
2.2.2.	Motivering van de overgangszone	9
2.3.	Motivering van de afbakening van de bescherming	10
2.3.1.	Afbakening beschermd monument.....	10
2.3.2.	Afbakening overgangszone	10
2.4.	Juridische toestand.....	10
2.4.1.	Onroerend Erfgoed:	10
2.4.2.	Omgeving:	11
3.	Beheersvisie	11
3.1.	Beheersdoelstellingen voor het beschermd onroerend goed	11
3.1.1.	Beheersdoelstellingen beschermd monument.....	11
3.1.2.	Beheersdoelstellingen overgangszone	11
3.2.	Bijzondere voorschriften voor het beschermd onroerend goed.....	11
3.3.	Toelatingsplichtige handelingen voor het beschermd onroerend goed.....	12
4.	Bronnen	12
5.	Bijlagen bij het inhoudelijk dossier	13
5.1.	Omgevingsplan	13
5.2.	Fotobijlage	13
5.3.	Cultuurgoederen	13
5.4.	Documentatie	13
5.5.	Inspectierapport Monumentenwacht (2022).....	13

1. BESCHRIJVEND GEDEELTE

Dit dossier werd opgemaakt naar aanleiding van een typologisch-thematisch evaluerend onderzoek naar windmolens in Vlaanderen.

De Vlaamse Regering heeft zich in het Regeerakkoord (2019-2024) als doel gesteld om te onderzoeken of het behoud van het beschermd erfgoed geslaagd is. De herevaluatie van windmolens (2020-2021) diende hierbij als één van de pilootprojecten. Alle bewaarde traditionele windmolens in Vlaanderen werden in het kader van dit project geherevalueerd binnen een thematisch-typologisch toetsingskader en op basis van de huidige erfgoedwaarden en criteria. De resultaten en methodologie van dit onderzoek zijn terug te vinden in het gepubliceerde rapport: *Tussen hemel en aarde. Een herwaardering van het windmolenerfgoed in Vlaanderen.*¹

Op basis van dit onderzoek werden zes opheffingsdossiers van beschermde windmolens (al dan niet met hun omgeving), evenals één opheffingsdossier van een beschermde molenomgeving toegevoegd aan de beschermingskalender 2022. Daarnaast worden in 2022-2023 tien tot vijftien her-beschermingsprocedures opgestart waarbij windmaalvaardige molens opnieuw beschermd worden als monument met toevoeging van een overgangszone in functie van het vrijwaren van de windvang. Deze dossiers werden geselecteerd op basis van onder meer volgende criteria:

- windmaalvaardigheid;
- huidige windvang (voldoende maar bedreigd of aangetast);
- al aanwezige aandacht en initiatieven voor windvang (bijvoorbeeld in het beheersplan);
- geografische, typologische en chronologische diversiteit van het pakket;
- voorkeur voor molentypes die qua windvang meer kwetsbaar zijn zoals stenen grondzeilers.

Dit dossier omvat de her-bescherming van de windmolen Ma Campagne (of Krusekemolen) in Wervik, die reeds beschermd is als monument bij besluit van de secretaris-generaal van 14 april 1944, gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad op 26 juli 1986. De her-bescherming dient om een overgangszone toe te voegen in functie van de windvang. Tegelijk worden de erfgoedwaarden op basis van de erfgoedkenmerken en -elementen van de windmolen meer gespecificeerd en gemotiveerd. Na de definitieve goedkeuring van de nieuwe bescherming wordt de procedure opgestart voor de opheffing van de bescherming als monument bij besluit van de secretaris-generaal van 14 april 1944.

Op 29 juni 2022 werd de opstart van deze her-beschermingsprocedure besproken met de lokale overheid.

1.1. Situering

De windmolen Ma Campagne, ook gekend als Krusekemolen, in de Krusekestraat zonder nummer ligt aan de noordzijde van de stadskern van Wervik, meer bepaald op de hoek van de Krusekestraat met de Oude Mesenweg en de Klijtbosstraat.

De overgangszone omvat alle percelen die zich (deels) bevinden in een straal van 100 meter rond de molen.

In de windmolen zijn cultuurgoederen bewaard die integrerend deel uitmaken van het beschermde monument. Voor de verdere bespreking en motivering van deze cultuurgoederen wordt verwezen naar de bijlage bij het ministerieel besluit.

¹ VANDEWEGHE E., BECUWE F., DE SADELEER S. & DECOODT H. m.m.v. HIMPE K. 2021: *Tussen hemel en aarde. Een herwaardering van het windmolenerfgoed in Vlaanderen*, Brussel, Onderzoeksrapport Onroerend Erfgoed nr. 187, 112 pp.

1.2. Historisch overzicht²

De locatie van de Ma Campagne- of Krusekemolen is al in 1560 gekend als molenbiotoop. Het figuratief plan van Wervik van Jacob van Deventer geeft ongeveer op deze plaats een standaardmolen aan. Vernield omstreeks 1580 tijdens de godsdiensttroebelen werd pas na 1600 een nieuwe houten windmolen opgericht. Tegen het einde van de 17de eeuw was ook deze molen verdwenen.

In oktober 1735 verkreeg de Wervikse schepen Pierre François Paret van landvoogdes Maria Elisabeth van Oostenrijk de toelating om op dezelfde plaats opnieuw een windmolen op te richten om olie te slaan. Uit het dagboek van schoolmeester en chirurgijn Deburchgraeve blijkt dat de molen, "*t'nieuw stampcot*" genaamd, er reeds in oktober 1733 stond. De Kabinetskaart (1771-1778) van graaf de Ferraris geeft aan dat de oliewindmolen er omstreeks 1775 nog altijd stond. Vermoedelijk leidden de oorlogsprikelen tussen Frankrijk en Oostenrijk op het einde van de 18de eeuw tot de vernieling van de molen. In 1796 werd de molen immers herbouwd.

Tijdens de Eerste Wereldoorlog bliezen invallende Duitse troepen in oktober 1914 de windmolen op. Na de oorlog lieten de eigenaars Alphonse en Marie Amélie Derreveaux-van Elslande met hun oorlogsschadevergoeding ter vervanging de in oorsprong 17de-eeuwse Knokmolen uit de Dronkaartstraat in Lauwe naar Wervik overbrengen. Voor de ontmanteling in Lauwe en de wederopbouw in Wervik stond Nestor Claeys in, zoon van Jan Claeys, molenaar op de verwoeste Ma Campagnemolen. Bij de heroprichting werd ook de voet ingemetseld. De 'nieuwe' molen fungeerde echter niet meer als oliemolen maar als graanmolen. Om ook bij windstilte te kunnen malen werd op de steenzolder een oude vrachtwagenmotor geplaatst om de twee maalstoelen aan te drijven.

Een hevige novemberstorm in 1940 zorgde voor structurele schade aan de houten standaard. Nestor Claeys versterkte de standaard met twee ijzeren balken die in de standaard werden ingewerkt en met ijzeren banden omsloten. In 1944 werd één van de roeden verdekkerd. In dit jaar werd de windmolen ook beschermd als monument omwille van zijn artistieke, oudheidkundige, historische en esthetische waarde. De oorlogsschade tijdens de Tweede Wereldoorlog beperkte zich tot enkele beschadigde eternietleien aan de voorzijde.

In 1965 stopte Maurice Claeys, die zijn vader Nestor als molenaar was opgevolgd, met windmalen. Voortaan werd enkel nog in een bijgebouw gemalen met de drijfkracht van een dieselmotor. Onderhoud aan de windmolen bleef voortaan volledig uit, met als gevolg dat de lokale overheid in 1973 vaststelde dat "de tand des tijds dit prachtexemplaar in erge mate heeft aangetast".

Omwille van dit toenemende verval besliste de stad Wervik in 1979 de schenking van de windmolen door de eigenaars te aanvaarden. Tegelijk werden aan de molen enkele consolidatiewerken uitgevoerd in afwachting van een restauratie. Het restauratiedossier dat door ingenieur-architect Walter Snauwaert (1928-2011) was voorbereid, ging echter niet in uitvoering.

In 1985 werd beslist de molen te ontmantelen. De molenonderdelen werden opgeborgen om als recuperatie- of referentiemateriaal gebruikt te worden. Door ingenieur-architect

² DEVYT C. 1966: *Westvlaamse windmolens. Inventaris volgens de toestand op 1 januari 1965*, Brugge, p. 116; DEVLIEGHER L. 1984: *De molens in West-Vlaanderen*, Tielt - Weesp, Kunstpatrimonium van West-Vlaanderen 9, pp. 400-403; DENEWET L. & HOLEMANS H. 2021: *Kruisekemolen* [online], <https://www.molenechos.org/molens.php?nummer=833> (geraadpleegd dd. 06.02.2023); AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2023: *Windmolen Ma Campagne* [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/201069> (geraadpleegd dd. 06.02.2023).

Snauwaert werd een aangepast restauratiedossier opgemaakt dat in 1993-1997 in uitvoering ging. Voor deze restauratie werd beroep gedaan op de Gistelse firma Molenbouw Peel, die de molen grotendeels in het atelier heropbouwden. Op de molenbelt werden de vier teerlingen opnieuw opgemetseld. De molenbelt, die aan de kant van de Klijtbosstraat omwille van een straatverbreding deels was afgegraven, werd voorzien van een keermuur. In 1995 werden de eiken standaard en de molenkast geplaatst om vervolgens binnenin de molenuitrusting te voorzien. In januari 1997 werden de roeden met een vlucht van 24 meter aangebracht en in augustus 1997 werd de molen opnieuw ingehuldigd.

In 2004-2005 vonden met het opspieën van de trap en het gevlucht en het nazicht van de kruisplaten, de staak en de zetel enkele beheerswerken plaats. Enkele jaren later, in 2006-2008, volgden enkele door de firma 't Gebinte uitgevoerde onderhoudswerken, waaronder het herschilderen van de molenkast. Stabiliteitsproblemen door waterinsijpeling en een daaruit voortvloeiende verrotting en aantasting door klopkevers noopten in 2008 tot het ondersteunen van de molenkast door molenbouwer Wieme. Al het houtwerk werd vervolgens behandeld tegen klopkever en houtworm. Tevens werd de steenbalk vervangen en werden de kruisplaat en de teerlingblokken vernieuwd. In 2013 voerde de Nederlandse firma Adriaens Molenbouw enkele onderhoudswerken uit aan onder meer het dak (vernieuwen dakleien) en de windplanken van de roeden. In 2020-2021 werden nogmaals restauratiewerken uitgevoerd aan de wieken.

1.3. Beschrijving met inbegrip van de erfgoedelementen en erfgoedkenmerken³

De Ma Campagnemolen is een standaardmolen met open voet, rustend op vier teerlingen op een aarden molenbelt. Aan de kant van de Klijtbosstraat stut een bakstenen keermuur de molenberg.

Op de van een arduinen afdeksteen voorziene bakstenen teerlingen liggen telkens drie houten teerlingblokken, waarop de kruisplaten rusten die de eikenhouten standaard dragen. Deze standaard, die sinds de restauratie van 1993-1997 de oude, met ijzer verstevigde standaard vervangt, heeft een lengte van 6,80 meter en een diameter van 0,75 m bij de klauwen. Vier lange en vier korte houten steekbanden rusten onderaan in de kruisplaten en zitten bovenaan vast tegen de standaard en de zetel, die rond de standaard is aangebracht. Afdekplanken beschermen de lange steekbanden.

De molenkast telt twee zolders. Een gebroken kap (mansardekap) dekt de molenkast af en is net als de windzijde (windweeg) gedekt met gekliefde eikenhouten leien. De staartzijde met inbegrip van de kombuis, de steenrechtzijde (linker zijwand) en de vangzijde (rechter zijwand) hebben een verticale houten beplanking in lichtgrijs geschilderd populierenhout. In zowel de steenrechtzijde als de vangzijde steken twee ronde kijkgaten. De kijkgaten worden afgedicht met een houten kijkgatluikje dat met een houten wervel wordt vastgezet. Een witgeschilderde houten makelaar met bovenop een windwijzer bekroont aan de staartzijde de molenkap. In de staartzijde steekt ter hoogte van de meelzolder een opgeklampte houten deur en ter hoogte van de steenzolder een opgeklampte houten deur. Rechts van de meelzolderdeur bevindt zich onder een met gekliefde eikenhouten leien bedekt lessenaarsdak een kombuis, die ook via een opgeklampte houten deur toegankelijk is. Een luikap voor het buitenluiwerk kenmerkt de molenkap aan de staartzijde. Onder het eveneens met gekliefde eikenhouten leien beklede zadeldakje bevindt zich een houten luik. Aan de windzijde wordt de askop in de molenkap geflankeerd door twee houten windluiken.

³ DEVYT C. 1966: *Westvlaamse windmolens. Inventaris volgens de toestand op 1 januari 1965*, Brugge, p. 116; DEVLIEGHER L. 1984: *De molens in West-Vlaanderen*, Tielt - Weesp, Kunstpatrimonium van West-Vlaanderen 9, pp. 400-403; DENEWET L. & HOLEMANS H. 2021: *Kruisekemolen* [online], <https://www.molenechos.org/molen.php?nummer=833> (geraadpleegd dd. 06.02.2023); AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2023: *Windmolen Ma Campagne* [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/201069> (geraadpleegd dd. 06.02.2023).

De eikenhouten staart is voorzien van drie hangbomen, waarvan twee op de sleeptrede en vastgehecht aan weerszijden van de staartbalk. Bovenaan zijn deze hangbomen voorzien van een witgeschilderde ingesneden versiering. Een kortere hangboom is vastgemaakt aan het uiteinde van de staart. Tussen de hangbomen bevinden zich de kruias en de haspelas. Een houten plank dekt de staartbalk aan de bovenzijde af tegen insijpelend vocht. De houten molentrap met rechts een witgeschilderde leuning hangt aan de staartbalk op. In de trapwangen steken 21 houten treden. Waar de staartbalk door de trap gaat, zijn er twee korte trapwangen. Ter hoogte van de deur naar de meelzolder geeft de molentrap toegang tot een houten balkon op houten schoren. Een witgeschilderde houten leuning schermt het linker gedeelte van het platform af. In de bevloering steekt een beluikt luigat om zakken graan naar boven te hijsen. Het rechter gedeelte wordt ingenomen door de kombuis. Op het maaiveld schoren twee eikenhouten loopstaken de staart om bij het malen het slingeren van de molenkast te verhinderen.

Het gevlucht bestaat uit een wiekenkruis van twee geklinknagelde roeden (een binnen- en buitenroede) en heeft een vlucht van 24 meter. De metalen roeden steken doorheen de gietijzeren askop die op de molenas is bevestigd. De bezeilde roeden zijn voorzien van gewone windplanken en voor- en achterhekken. IJzeren roedekettingen leggen de roeden vast aan de kruipalen. In de molenbelt zijn in een cirkel rond de teerlingen twaalf eikenhouten kruipalen geheid. Met de wiekhaak worden de roeden voortgeduwd of dichterbij getrokken.

De meelzolder, waarop het balkon en de molentrap aansluiten, rust op de vier berriebalken die net boven de zetel twee aan twee kruiselings over elkaar om de standaard heen zijn gelegd. Centraal bevindt zich de standaard met een geprofileerde boezem (brasem) waarop de eikenhouten steenbalk rust. In de onmiddellijke nabijheid van de standaard bevinden zich twee houten meelgoten die in relatie staan met de twee maalstoelen op de steenzolder en op de meelzolder uitgeven in één meelbak. In elke meelgoot steekt een meelschuif. De meelbak onderaan de meelgoten is aan beide zijanten voorzien van een ijzeren haakje om de zakken bij het vullen aan op te hangen. Boven de meelbak hangt een touw met schuifloop en een ijzeren haak om de meelzak bij het vullen open te houden. Bij de meelgoot hoort een meelschep om de zak al dan niet bij te vullen. Met het houten scheiplankje in de meelbak wordt het meel tegengehouden bij het wisselen van zak. Tevens is de meelzolder uitgerust met een builmolen, een elevator (of jacobs ladder) en een haverpletter. Voor de aandrijving van de haverpletter, de builmolen (met zeeftrommel en kloppers) en de elevator, die de builmolen met meel bevoorradt, is op de steenzolder een overbrengingsas met houten riemschijven en riemen voorzien. Vooraan op de meelzolder zit een deels houten deels metalen brugbalans met bijhorende gewichten verzonken in de plankenvloer. Onder de zoldering bevinden zich twee pasbalken en ezels van de lichten die de afstand tussen de twee paar molenstenen op de bovenliggende steenzolder regelen. Deze lichtmechanismen bestaan ter hoogte van de meelzolder uit een pasbalk, een ezels en pasblokken en ter hoogte van de steenzolder uit een lichtboom, een lichttouw met gewicht, een lichtsteunpunt en een lichttijzer. Tegen de vangwand leidt een houten steektrap met een touw als leuning naar de steenzolder.

De bovenliggende steenzolder telt twee maalstoelen, een voormolen en een achtermolen. Beide bestaan uit een koppel molenstenen (een looper en een ligger) met als toebehoren in het bijzonder een steenkist, kuipdeksel, tremen, een schudbak en een graanbak. De stenen van de voormolen zijn van het zelfscherpende type, die van de achtermolen zijn van zoetwaterkwartsiet. Om deze te scherpen is in de molen een scherphamer aanwezig. Van de voormolen vermeldt het staak- of klauwrijzer op zijn vier zijden "GICA/LLEV/VIER/1798", met daaronder telkens een zelfde bladmotief. Het klauwrijzer van de achtermolen vertoont twee rijen driehoek-motieven. Een steengalg voor het lichten van de stenen van de achtermolen om deze te scherpen is niet aanwezig. Het openleggen van de stenen gebeurt er op de oude werkwijze met een steenreep. Bij elke steenkuip bevindt zich op de zoldervloer het bovendeel van het lichtwerk dat de afstand tussen de molenstenen regelt.

Tegen de vangzijde bevindt zich de molenvang, in hoofdzaak bestaande uit een metalen hoepelvang met houten schoen (die met kleine kettingen aan de molenkap is bevestigd), een sabelijzer, eikenhouten vangbalk, houten vangezels, houten vanghaak en een houten vangtrommel met vangtouw. Een keervang is niet voorzien. In de plankenvloer steekt een luiluk waarlangs de zakken graan en meel tussen de meelzolder en de steenzolder worden verhandeld.

Onder de kap bevindt zich de eikenhouten molenas met de gietijzeren insteekaskop. Op de molenas steken twee grote aswielen. Het grootste wiel, het vangwiel, draagt de inscriptie "IONNES STEVERLINCK/1776". Het wiel, van het type stropwiel, telt 52 beukenhouten kammen en drijft een bonkelaar (of klein kamwiel) met 12 kammen aan. Dit kamwiel steekt op het staakijzer van de achtermolen. Het kleinere aswiel, het voorwiel, heeft 44 beukenhouten kammen en haakt in in de bonkelaar (of klein kamwiel) met 10 kammen, die op het staakijzer van de voormolen is bevestigd. Via een ijzeren overbrengingsas met houten riemschijven en bijhorende drijfriemen worden ook de builmolen, de elevator en de haverpletter op de meelzolder aangedreven.

Onder de kap bevindt zich het luiwerk om zowel binnen- als buitenwerks zakken graan en meel te verhandelen. Kenmerkende onderdelen zijn de houten luias, het eveneens door het vangwiel aangedreven houten luiwiel, het houten klauwwiel (of gaffelwiel) met klauwreep en de binnen- en buitenrepen.

1.4. Fysieke toestand van het onroerend goed

De fysieke toestand van het onroerend goed waarvoor dit beschermingsdossier wordt opgemaakt is vastgesteld tijdens een plaatsbezoek op 21 maart 2023. De fysieke toestand is op dat moment fotografisch gedocumenteerd. Deze registratie is als bijlage bij het ministerieel besluit gevoegd en geeft een beeld van de toestand van het onroerend goed op het moment van de bescherming.

Een inspectierapport van de Monumentenwacht Vlaanderen, opgemaakt op basis van een inspectiebezoek op 21 februari 2022, is voorhanden. Behoudens verborgen gebreken bevindt het gehele molengebouw zich volgens dit rapport in een goede bouwfysische toestand. De molen is draai- en maalvaardig en toegankelijk. Het dak en de dakwaterafvoer verkeren in een uitstekende toestand. Het staand en het gaand werk verkeren in een goede conditie, net als het kruiwerk en het schrijnwark en de beglazing. De molensite en omgeving zijn goed onderhouden. De windvang wordt in oostelijke en westelijke richting gehinderd door bebouwing, maar is vandaag nog voldoende om regelmatig te malen. De molentrap, waarvan de treden en de sleptreden zijn uitgelood, is aan vernieuwing toe.

2. EVALUEREND GEDEELTE

2.1. Evaluatie van de erfgoedwaarden⁴

De Ma Campagnemolen in Wervik is van algemeen belang wegens de historische waarde en de industrieel-archeologische waarde.

2.1.1. Historische waarde

Als windgraanmolen illustreert de Ma Campagnemolen de belangrijke economische rol die windmolens speelden van de late 12de eeuw tot en met het interbellum. Op deze plaats wordt al in 1560 melding gemaakt van een molen. Het figuratief plan van Wervik van Jacob van Deventer geeft ongeveer op deze plaats een standaardmolen aan.

⁴ Gebaseerd op Onderzoeksrapport 'Tussen hemel en aarde', pp. 47-63.

De Ma Campagnemolen illustreert ook het lot dat zeer veel windmolens ondergingen tijdens de Eerste Wereldoorlog. Veel windmolens, waaronder de Ma Campagnemolen, werden in oktober 1914 door de invallende Duitse troepen opgeblazen. Na de oorlog werd ook hier een oude molen, in casu de Knokmolen uit de Dronkaartstraat in Lauwe, aangekocht en heropgericht. De 'nieuwe' molen fungeerde echter niet meer als oliemolen maar enkel als graanmolen. Voor oliemolens was er immers door de invoer van petroleum geen toekomst meer.

De Ma Campagnemolen is tevens een zeer zeldzaam voorbeeld van een standaardmolen die bij windstilte met mechanische kracht werd aangedreven. Naast de achtermolen stond destijds een motor opgesteld die niet alleen de looper maar ook de builmolen met elevator en de haverpletter aandreef. Zodoende probeerde de windmolenaar de concurrentie te ondervangen van de mechanische maalderijen.

2.1.2. Industrieel-archeologische waarde

De industrieel-archeologische waarde van de Ma Campagnemolen ligt in de afleesbaarheid van het historisch productieproces, namelijk het malen van granen voor menselijke en dierlijke consumptie. Het integraal aanwezige staande en gaande molenwerk met inbegrip van enkele cultuurgoederen laat toe om nog steeds het geheel van opeenvolgende handelingen te stellen die gezamenlijk leiden tot de productie van meel.

De Ma Campagnemolen, die materieel teruggaat op de vroegere Knokmolen in Lauwe, is een herkenbaar voorbeeld van een staak- of standaardmolen. Standaardmolens zijn historisch het meest voorkomende type windmolen in Vlaanderen (2.639 op 3.530 gekende windmolens of circa 75 %). Anno 2023 is dit type echter heel zeldzaam geworden, mede door de materiële kwetsbaarheid ervan: slechts 87 van de circa 360 bewaarde windmolens in Vlaanderen zijn standaardmolens, minder dan 25 % en deze vertegenwoordigen dus slechts 3 % van het aantal gekende standaardmolens in Vlaanderen.

Deze industrieel-archeologische waarde wordt ondersteund door de context, die aan de noordwest- en de noordoostzijde nog gedeeltelijk open is.

2.2. Motivering van het type bescherming

2.2.1. Motivering bescherming als monument

De Ma Campagnemolen wordt beschermd als monument. Het Onroerenderfgoeddecreet definieert een monument als volgt: "een onroerend goed, werk van de mens of van de natuur of van beide samen, met inbegrip van de cultuurgoederen die er integrerend deel van uitmaken, inzonderheid de bijhorende uitrusting en de decoratieve elementen van algemeen belang volgens de erfgoedwaarde(n)."

Dit type wordt gemotiveerd omwille van de historische en industrieel-archeologische waarde en meer specifiek omwille van het belang van het integraal aanwezige staande en gaande werk en van de cultuurgoederen.

2.2.2. Motivering van de overgangszone

Een overgangszone wordt afgebakend in functie van het vrijwaren van de molenbiotoop die de industrieel-archeologische waarde ondersteunt. De molenbiotoop is de omgeving die van invloed is op het functioneren van de molen als maalwerktuig, en deze omgeving wordt in de eerste plaats gekenmerkt door een openheid die de vereiste windvang garandeert. Meer specifiek omvat dit:

- de huidige windtoevoer en -afvoer blijvend verzekeren en het ondersteunen van ingrepen die de windtoevoer en -afvoer verbeteren in functie van de werking van

de molen als machine door beperkingen op te leggen qua bebouwing, beplanting en grondwerken;

- het vrijwaren van een visuele openheid: het zicht vanaf de molen (om functionele redenen, met name het goed kunnen inschatten van de weeromstandigheden) en het zicht op de molen (zodat de molenaar letterlijk en figuurlijk een oogje in het zeil kan houden);
- het vrijwaren van de mogelijkheid tot aan- en afvoer van respectievelijk grondstoffen en producten wat ook essentieel is voor de werking als machine, bijvoorbeeld door het behoud en onderhoud van een molenweg die ook dienst kan doen voor onderhouds- en restauratiewerken.

De omgeving ondersteunt nog de windmaalvaardigheid van de Ma Campagnemolen, omdat die met name aan de relatief open noordwest- en de noordoostzijde, voldoende windvang garandeert. Deze windvang wordt vooral in oostelijke en westelijke richting gehinderd door bebouwing.

2.3. Motivering van de afbakening van de bescherming

De afbakening van het beschermd onroerend goed en de overgangszone is opgenomen op het plan dat als bijlage bij het ministerieel besluit is gevoegd. Alle kadastrale percelen gevat door de bescherming zijn opgenomen in artikel 1 van het ministerieel besluit.

2.3.1. Afbakening beschermd monument

Het volledige perceel wordt beschermd als monument omwille van het belang van aanhangende delen (zoals de wieken en de staart met het kruiwerk) en van niet-gekadastrerde delen (zoals de molenbelt, de gevluchtzone met inbegrip van de twaalf kruipalen, de keermuur aan de oostzijde van de belt, de beltrap aan de oostzijde van de belt en het toegangspad aan de westzijde van de molenbelt) voor de werking van de molen en de erfgoedwaarde.

2.3.2. Afbakening overgangszone

De overgangszone strekt zich uit tot de percelen die zich in een straal van 100 meter rond de molen bevinden. Dit wordt algemeen beschouwd als cruciaal voor de windvang maar een zone van 400 meter rond de molen kan hierop invloed hebben.⁵ Ook openbare wegen binnen deze zone worden meegenomen omwille van de mogelijke impact op de windvang (beplanting), de zichtassen van en op de molen, en de aan- en afvoer van grondstoffen en producten.

2.4. Juridische toestand

2.4.1. Onroerend Erfgoed:

De windmolen Ma Campagne is al beschermd als monument op 14 april 1944 (<https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/12448>) met een goedgekeurd beheersplan (2018) en is opgenomen in de op 14 september 2009 vastgestelde inventaris bouwkundig erfgoed als Windmolen Molen Ma Campagne (<https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/72509>).

Op het omgevingsplan in bijlage bij dit dossier zijn de beschermingen opgenomen die in de buurt liggen van het onroerend goed waar dit dossier over gaat.

⁵ Zie VANDEWEGHE, BECUWE, DECOODT & DE SADELEER 2021: 84-85.

2.4.2. Omgeving:

De gewestplanbestemming van het perceel van de Ma Campagnemolen waarvan de bescherming als monument wordt voorgesteld, is gebied voor gemeenschapsvoorzieningen en openbare nutsvoorzieningen. De molen maakt tevens deel uit van het BPA Molenmeersen (herziening – zone voor openbaar nut – molen (M.B. 19/10/2005)).

De gewestplanbestemming van de percelen van de voorgestelde overgangszone is in het oosten, zuiden en westen woongebied en in het noordwesten, noorden en noordoosten agrarisch gebied. De percelen E508/E2 en E594/E zijn volgens het gewestplan gelegen in herbevestigd agrarisch gebied (HAG). Met deze beleidskeuze wordt door de overheid aangegeven dat deze gronden behoren tot de belangrijkste landbouwpercelen, die een zekerheid omtrent het gebruik moeten bieden en waarvan de agrarische bestemming op lange termijn principieel behouden blijft.

3. BEHEERSVISIE

3.1. Beheersdoelstellingen voor het beschermd onroerend goed

3.1.1. Beheersdoelstellingen beschermd monument

In het beschermingsbesluit zijn beheersdoelstellingen opgenomen. Je vindt die terug onder artikel 3 van het ministerieel besluit. De beheersdoelstellingen moeten de zakelijkrechthouders (eigenaars, erfpachthouders, opstalhouders en leasinggevers) en gebruikers op weg helpen om de erfgoedwaarden maximaal in stand te houden of te verbeteren. Ze hebben de optimale verwezenlijking van de erfgoedwaarden voor ogen. Ze geven richting aan of vormen een kader voor toekomstig beheer van het beschermd onroerend goed. Zakelijkrechthouders en gebruikers dienen rekening te houden met deze beheersdoelstellingen als ze werken wensen uit te voeren aan het beschermd goed. Ook de overheid houdt met deze doelstellingen rekening als ze over deze werken advies moet geven of als ze toelating moet geven voor die werken.

De beheersdoelstellingen spelen in op de erfgoedwaarden, erfgoedelementen en erfgoedkenmerken opgenomen in artikel 2 van het ministerieel besluit.

3.1.2. Beheersdoelstellingen overgangszone

Voor de overgangszone zijn eveneens beheersdoelstellingen bepaald. Deze beheersdoelstellingen moeten er voor zorgen dat de erfgoedwaarden van het beschermd onroerend goed zo goed als mogelijk gevrijwaard worden.

3.2. Bijzondere voorschriften voor het beschermd onroerend goed

Voor elk beschermd onroerend goed geldt het actief en passief behoudsbeginsel. Dit betekent dat de zakelijkrechthouders en gebruikers het beschermd goed in goede staat moeten houden door de nodige instandhoudings-, beveiligings-, beheers-, herstellings- en onderhoudswerken uit te voeren en dat het verboden is om een beschermd onroerend goed te ontsieren, te beschadigen, te vernielen of de erfgoedwaarden ervan aan te tasten. Het betekent ook dat een zakelijkrechthouder en gebruiker verplicht is het beschermd onroerend goed als een goed huisvader te beheren en het dus niet te verwaarlozen. Alle voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud van het beschermd onroerend goed die van toepassing zijn op het beschermd goed zijn opgenomen in artikel 4 van het beschermingsbesluit.

In het Onroerenderfgoeddecreet en Onroerenderfgoedbesluit zijn een aantal algemene voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud van beschermd onroerend erfgoed opgenomen, meer bepaald:

- het goed als een goede huisvader beheren en de nodige voorzorgsmaatregelen nemen tegen schade ten gevolge van brand, blikseminslag, diefstal, vandalisme, wind of water;
- de toestand van het goed regelmatig controleren;
- regulier onderhoud uitoefenen;
- onmiddellijk passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen nemen in geval van nood.

Omdat het onroerend goed industrieel werkend erfgoed is en beschermd als monument gelden ook volgende voorschriften. De zakelijkrechthouders en gebruikers moeten het volgende doen:

- de nodige maatregelen nemen om de werking als werktuig te verzekeren;
- de windvang voor windmolens vrijwaren;
- het werkend industrieel erfgoed regelmatig in werking stellen volgens de regels van de kunst. Met de werking wordt bedoeld het functioneren van het totale productieproces waar dat mogelijk is.

Ook binnen de overgangszone gelden bijzondere voorschriften.

3.3. Toelatingsplichtige handelingen voor het beschermd onroerend goed

Voor sommige werken aan het beschermd onroerend goed moet een toelating worden gevraagd. Sommige werken kunnen namelijk een negatief effect hebben op de erfgoedwaarden. Voor alle werken die stedenbouwkundig vergunningsplichtig zijn, of waarvoor een omgevingsvergunning, milieuvergunning of natuurvergunning nodig is, vraagt de vergunningverlenende overheid advies aan het agentschap Onroerend Erfgoed van de Vlaamse overheid.

Voor een aantal werken die niet vergunningsplichtig zijn, moeten de zakelijkrechthouders en gebruikers, voorafgaand aan de uitvoering van de werken, toelating vragen aan het agentschap Onroerend Erfgoed of aan de erkende onroerenderfgoedgemeente. Een overzicht van alle erkende onroerenderfgoedgemeenten is te vinden op www.onroerenderfgoed.be.

De werken waarvoor u toelating moet vragen zijn opgesomd in artikel 5 van het beschermingsbesluit.

4. BRONNEN

ARCHIEF ONROEREND ERFGOED - Afdeling West-Vlaanderen, Archiefnummer dossier W/00703 (Windmolen Ma Campagne (of Kruisekemolen, Wervik).

DEVLIEGHER L. 1984: *De molens in West-Vlaanderen*, Tielt - Weesp, Kunstpatrimonium van West-Vlaanderen 9, 447 pp.

DEVYT C. 1966: *Westvlaamse windmolens. Inventaris volgens de toestand op 1 januari 1965*, Brugge, 125 pp.

SCHEPENS L. 2018: *Beheersplan onroerend erfgoed. Kruisekemolen*, Dadizele, Architectenbureau Schepens bvba, onuitgegeven studie in opdracht van de stad Wervik.

VANDEWEGHE E. , BECUWE F., DECOODT H. & DE SADELEER S. 2021: *Tussen hemel en aarde. Een herwaardering van het windmolenerfgoed in Vlaanderen* [online] <https://doi.org/10.55465/WXDM2382> (Geraadpleegd op 04-11-2022).

Beschermingsdossier: Windmolen Ma Campagne, monument (met overgangszone)

DENEWET L. & HOLEMANS H. 2021: *Kruisekemolen* [online],
<https://www.molenechos.org/molen.php?nummer=833> (geraadpleegd dd. 06.02.2023);

INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: *Windmolen Ma Campagne*
[online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/201069> (geraadpleegd dd. 06.02.2023).

5. BIJLAGEN BIJ HET INHOUDELIJK DOSSIER

5.1. Omgevingsplan

5.2. Fotobijlage

De fotoregistratie van de fysieke toestand, gevoegd als bijlage bij het ministerieel besluit, bevat alle relevante foto's voor dit dossier. Er is geen afzonderlijke fotobijlage bij het dossier gevoegd.

5.3. Cultuurgoederen

De voor bescherming voorgedragen cultuurgoederen zijn in een afzonderlijke bijdrage bij het ministerieel besluit opgenomen (bijlage 3). Deze bijlage bevat zowel een oplistings van de cultuurgoederen als een beschrijving en motivatie.

5.4. Documentatie

De documentatie bij het inhoudelijk beschermingsdossier bevat bijkomend materiaal zoals kaarten, archiefphoto's, e.d. dat het dossier verder onderbouwt of illustreert.

5.5. Inspectierapport Monumentenwacht (2022)